

Joan F. MIRA

El tramvia groc

Barcelona: Proa («A tot vent» 600), 2013, 333 p.

Existeix una mena de tic que sol delatar les persones amb uns coneixements diguem-ne oceànics i que consisteix a començar les coses pel principi, tal com fa Joan F. Mira a *El tramvia groc*, el volum de memòries dedicat als anys de la infantesa. Els interessos i les ocupacions de Mira l'han dut, com és sabut, a traduir i a estudiar, entre moltes altres coses, textos fundacionals de la nostra tradició, com l'*Odissea* i els Evangelis. En el cas d'unes memòries, els orígens de la vida que s'hi explica no es poden buscar sortosament en la selva de la cultura escrita, sinó que cal pouar-los en la memòria personal. «Me'n recordo, per tant existeixo», escriu deformant la sentència cartesiana. Aquesta apologia i vindicació de la memòria que obre el volum serveix de justificació de les pàgines que segueixen, i també de síntesi del sistema de valors i de referències sobre el qual s'aixeca, o s'aixecava fins fa poc, l'educació d'un individu en aquesta part del món. La narració del passat, la història, és, com la memòria, «el fonament últim de la vida dels humans» (p. 7). *El tramvia groc* narra sobretot les vivències íntimes d'aquest passat: l'entorn familiar, l'escola, la descoberta del món immediat, i la digestió emocional de tot això.

El temps queda emmarcat en els anys del pa negre de racionament «fet d'una matèria pastosa, enganxosa i grisenca, [...] amb una olor de serradura vella i un sabor semblant al del pinso de les gallines o dels porcs» (p. 226) que rosegaven els companys d'escola que tenien menys sort que ell, que podia gaudir del pa blanc i la xocolata de garrofa gràcies al magre sobresou que guanyava el pare amb la cria de gallines al pati de casa i que servia de complement a la feina de recaptador d'impostos. L'espai no és només la ciutat de València, sobre la qual l'autor ha anat construint una geografia literària de gran riquesa en les obres de ficció anteriors, sinó també l'Horta, un paisatge «de refinada exactitud geomètrica», un «escaquer de terra conreada» (p. 78) en el qual transitava el tramvia que duia el petit Mira d'aquests camps de línies perfectes al centre urbà. L'autor va créixer en un espai limítrof, de transició entre els horts del barri perifèric de La Torre i les putes del centre de València. La casa era just davant del camí de pas del tramvia, i també de pas de la Història dels segles precedents: la Via Augusta que havia vist desfilars exèrcits de romans; el camí Reial de Xàtiva; més tard, el de Madrid i, finalment, de la carretera nacional que havia vist passar els últims soldats en retirada feia quatre dies, amb l'ocupació del 1939.

L'espai de frontera, el límit borrós entre aquests dos mons, ha acabat, com constata l'autor, engolit per l'expansió torrencial de la ciutat i vençut pel «trionf definitiu de la lletjor» (p.101). La dissolució d'aquest paisatge ha comportat la marginalització progressiva i la liquidació definitiva de les formes de vida que li eren pròpies: «les aixades i aixadetes, llegendes i llegendets, falçons i corbelles, garbells, entauladores, forcats i xarugues» (p. 99) encara es deuen fer anar amb més o menys intensitat en alguns llocs de la ruralia, però la centralitat que ocupava aquesta cultura agrària en unes formes de vida ancestrals se'n va anar amb la mecanització de mig segle enrere. L'interès del Mira antropòleg per aquestes transformacions apareix molt ben tratat en la narració dels records d'aquests anys.

Com ja ens n'havia advertit l'autor, els records estan fets d'experiències concretes, de matèria i, per tant, el gruix d'aquestes memòries es dedica a la descripció i la narració d'aquestes experiències. Tot i la seva presència, la reflexió o l'especulació no dominen el text, sinó que ho fa l'evocació del món material, físic, de la postguerra. Fred, escassetat de recursos, d'aliments, precarietat. Ara bé, aquestes memòries no s'aturen en la narració de la vida material, sinó que s'endinsen en la geografia emocional que començava a formar-se durant aquests anys, i que la perspectiva del temps permet dibuixar amb precisió cartogràfica: el primer sotrac, la primera tremolor d'aquell edifici senzill i sòlid que és la infantesa, arriba amb la greu malaltia de la mare; i el sotrac definitiu que l'empeny cap a l'edat adulta es produeix amb la mort del pare. Abans, però, els amors infantils i els banys al riu no tan innocents amb la cosina Maruja deixen les primeres petjades en l'educació sentimental i eròtica del protagonista.

Si l'etapa de la infantesa es caracteritza, com hem vist, per la descoberta del món, l'exploració de tots els sentits i el contacte amb allò físic, el final d'aquesta etapa condueix, com explica al final del llibre, al capbussament en la dimensió espiritual i la vocació (reconduïda, *laus Deo!*) del sacerdot. Aquest primer volum de memòries és, doncs, la gènesi literaturitzada d'un home de lletres de les nostres latituds. Una obra, no cal dir-ho, que es val per si mateixa i que a la vegada proporciona elements que enriqueiran de ben segur la relectura del Mira novel·lista.

Josep Sanz Datzira

Universitat de Toulouse-Le Mirail